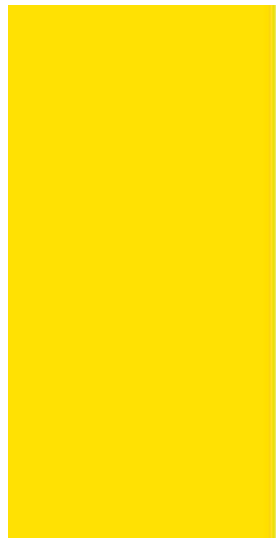

Mensen Rechten & Plichten

Module 2

Voor groepen binnen of buiten parochies
Om te werken met de encycliek

Caritas in Veritate

Van te voren

- zorg dat iedere deelnemer de encycliek Caritas in Veritate heeft. De encycliek is te bestellen bij het SRKK: bestel@rkk.nl
Online is de encycliek te vinden www.caritasinveritate.info
- Vraag mensen om de encycliek 1x van te voren te lezen.
- Kopieer en deel Handout 1 en 2 uit die achterin deze module te vinden zijn, en die citaten bevat over mensenrechten & plichten.
- Zet de stoelen in een cirkel en zet in het midden een kleine tafel met daarop een Bijbel, twee kaarsen en eventueel wat bloemen.
- Leg de Bijbel open bij de profeet Jesaja, tiende hoofdstuk, vers 1-4.
- Vraag drie mensen om voor te lezen. 1 persoon om de passage uit Jesaja voor te lezen en 1 persoon om de citaten uit Caritas in Veritate voor te lezen die over rechten gaan en 1 persoon om de citaten voor te lezen die over plichten gaan (handout 2). Vraag of ze de teksten niet te snel willen voorlezen.
- Voor meer materiaal en andere thema's kijk op de website www.caritasinveritate.info.

Herhaal voor iedereen weer even kort wat het doel van de bijeenkomst is, om vanuit ons geloof na te denken over de betekenis van de encycliek Caritas in Veritate. Herhaal kort wat een encycliek is, een pauselijke rondzendbrief, en hoe deze past in een lange traditie van katholiek sociaal denken. Het doel van de huidige encycliek is het spreken over menselijke ontwikkeling in de context van de huidige economische crisis.

Caritas in Veritate: Mensenrechten en plichten

Begin

Nodig iedereen uit om zichzelf even kort voor te stellen en vraag daarbij aan de deelnemers of zij allemaal één mensenrecht zouden willen noemen die hen het meeste aanspreekt (kort, discussie volgt nog).

Gebed

Nodig iedereen uit om stil te worden om naar de lezing te luisteren.

Vraag aan de eerste lezer, van tevoren gevraagd, om uit Jesaja voor te lezen, uit het tiende hoofdstuk, regel 1 tot en met 4.

Vervolg met een korte stilte om even na te denken over deze woorden.

De gespreksleider bidt daarna:

Vader, uw waarheid leren wij kennen in uw Woord
Leid ons op de weg naar waarheid over de mens
Leer ons de weg van de liefde omdat u liefde bent.

Christus, belichaming van Liefde en Waarheid,
Help ons uw gezicht te herkennen in de armen
Steun ons in het vinden van onze roeping om liefde en
gerechtigheid te brengen aan uw volk.

Heilige Geest, zend uw kracht om de wereld te veranderen
Bekrachtig ons om het goede voor alle mensen te doen
Ontsteek in ons het vuur van solidariteit en de eenheid van
alle mensen.

Wij vragen dit door Christus, onze Heer, Amen.

Hierna bidden alle aanwezigen samen het Onze Vader

Als dit de eerste keer is dat de groep bij elkaar is, vraag dan van tevoren aan de deelnemers of ze handout nummer 1 "Het best bewaarde geheim..." (achteraan deze module) van tevoren willen doorlezen. Dit kun je eventueel nog in een kort gesprek (10 minuten) over de volgende drie vragen behandelen:

- 1. Hoe daagt het Evangelie ons uit om onze geloof praktisch vorm te geven in naastenliefde, gerechtigheid en vrede?*

2. *Waarom spreekt de Kerk zich uit over sociale vraagstukken? Wat zou de Kerk en de katholieke traditie onze samenleving, en de wereld kunnen bieden?*
3. *Hoe goed kent u de Katholiek Sociale Leer? Heeft u ooit van 1 van de documenten gehoord die in het lijstje staan? Vallen u onderwerpen op? Waarom?*

Uittreksels uit de encycliek

Vertel aan de deelnemers dat ze nu een aantal passages gaan horen uit de encycliek Caritas in Veritate.

Als eerste klinken een aantal passages over mensenrechten. Na het lezen worden de deelnemers uitgenodigd om te reageren op een aantal discussievragen (zie hieronder). Na deze discussie worden weer een aantal passages voorgelezen, nu over plichten. Hierna volgt een tweede discussie ronde.

Het gaat erom te ontdekken wat deze encycliek voor ons persoonlijk betekent, niet om een vrijblijvende discussie over en weer.

Gesprekstips:

Vraag mensen om:

- 1) goed te luisteren
- 2) over "ik" en "mijzelf" te spreken
(verantwoordelijkheid nemen en niet over "anderen" etc.)
- 3) zorg dat iedereen aan bod komt
- 4) blijf bij het onderwerp en focus op wat de boodschap voor jezelf zou kunnen betekenen
- 5) Blijf beleefd en tolerant naar elkaar.

Vragen bij mensenrechten

1. Waarom wordt het recht op leven als meest belangrijke recht van alle rechten gezien? Op welke wijze staat dit recht op dit moment onder druk?
2. Welke andere menselijke grondrechten zijn er? Wat is het verband tussen deze rechten en de waardigheid van ieder mens? Wat is onze eigen rol als het gaat om respect voor deze rechten?
3. Wat is het verschil tussen 'grondrechten' en het recht op overvloed waar de Paus voor waarschuwt? Welke grondrechten worden bedreigd? En, vanuit een katholiek perspectief, waar zie je de overvloed in de samenleving?

4. Hoe zou de erkenning van onze plichten jegens mensen die buiten boord (dreigen te) vallen ons helpen in de bevestiging van onze rechten?

Vragen bij plichten

Vraag de derde lezer om de passages uit Caritas in Veritate voor te lezen die over plichten gaan (zie handout 2).

Zet het gesprek over de persoonlijke betekenis van deze encycliciek voor de deelnemers voort met onder andere de volgende vragen:

1. Wat is een plicht? Hoe staat dat in verhouding tot de rechten die we als mensen hebben?
2. Wat betekent het om een plicht te hebben om bij te dragen aan "het algemeen welzijn"? Hoe kun je zelf, als christen, naastenliefde en rentmeesterschap beoefenen?
3. Worden de rechten van gezinnen op dit moment voldoende gewaarborgd? Houdt onze samenleving genoeg rekening met zorgplichten tussen de generaties?
4. Welke verplichtingen hebben we als individuen, als land en als wereldgemeenschap jegens het milieu? Welke invloed zal dit hebben op onze manier van leven?
5. Welke verbanden zijn er te leggen tussen onze plicht om het milieu te beschermen en de plicht om de rechten van de menselijke persoon te beschermen?

Hoe verder?

Praat met de groep verder over wat ze hebben geleerd, wat hen opviel, en hoe dit hun rol als ouder, verzorger, werknemer, burger, stemmer raakt. Deelnemers kunnen ook verder zoeken op het web, bijvoorbeeld:

gezinnen: www.katholiekgezin.nl

gerechtigheid en vrede: www.justitiaetpax.nl

Klimaatverandering en kerk: www.ecocongregations.org
(oecumenisch)

Of heeft u zelf een goed idee? Mail het ons dan op info@caritasinveritate.info

Afsluiting

Laat opnieuw Jesaja 10, 1-4 voorlezen en vraag aan de mensen of ze hierna willen luisteren met de vraag "wat vraagt het Woord van God van mij?"

Korte stilte

Vraag aan mensen of ze iets willen delen van hun ervaring vanavond, wat nemen ze mee, wat vraagt de Heer?

Gespreksleider

Laten we deze avond afsluiten zoals we hem begonnen zijn, met de woorden die Jezus ons geleerd heeft:

Onze Vader...

Bedank de deelnemers en wens hen een goede reis naar huis. Of nodig ze uit voor een hapje en drankje na afloop van de bijeenkomst.

Handout 1. Het beste bewaarde geheim...

De encycliek van paus Benedictus XVI kwam uit in juni 2009. Deze rondzendbrief past in een lange traditie van sociale encyclieken die in de afgelopen 120 jaar door pausen zijn geschreven. In deze brieven probeert de Kerk een brug te slaan tussen haar morele principes en sociale leer aan de ene kant, en de concrete economische en sociale uitdagingen van de samenleving aan de andere kant.

Jezus Christus laat ons zien wat het betekent om je leven compleet te leven. Zijn leven is ook een voorbeeld voor ons leven. Zijn boodschap heeft zowel persoonlijke als maatschappelijke consequenties.

De sociale encyclieken laten zien hoe de boodschap van het evangelie en de katholieke sociale traditie in steeds veranderende omstandigheden, toch een kompas kunnen vormen om ons geloof in deze complexe wereld richting te geven. Daardoor is de katholieke sociale leer steeds eeuwenoud en toch altijd vernieuwend. Iedere tijd vraagt om een nieuwe hertaling. Paus Benedictus schrijft daarover:

De sociale leer van de Kerk belicht de steeds weer opduikende nieuwe problemen met een Licht dat niet verandert. Dat garandeert zowel het altijd actuele als het historische karakter van het leerstellige "erfgoed", dat met zijn specifieke kenmerken deel uitmaakt van de altijd levende overlevering van de Kerk. De sociale leer van de Kerk is gebouwd op het fundament dat de apostelen hebben doorgegeven aan de kerkvaders en dat dan door de grote christelijke leermeesters is opgenomen en verdiept. Deze leer grijpt uiteindelijk terug op de nieuwe mens, op de "laatste Adam", die "een levendmakende geest" werd (1 Kor. 15,45) en de oorsprong is van de liefde die "nimmer vergaat" (1 Kor. 13,8). De heiligen en allen die op het terrein van gerechtigheid en vrede hun leven voor Christus, de Verlosser, hebben gegeven, getuigen ervan. Hierin komt de profetische opgave van de pausen tot uitdrukking, om de Kerk van Christus apostolisch te leiden en de telkens nieuwe eisen van de evangelisatie te herkennen. (12)

De sociale leer wordt vaak het best bewaarde geheim van de kerk genoemd. Daarom volgt hier, ter introductie, een overzicht van een aantal belangrijke documenten:

Rerum Novarum (over de arbeid) 1891, Paus Leo XIII – Dit document is eigenlijk de 'grondwet' van het moderne katholieke sociaal denken. In antwoord op deze encycliek verschenen vele anderen (zie hieronder). De rondzendbrief gaat in op de erbramelijke werkomstandigheden van arbeiders als gevolg van de Industriële Revolutie, en bevat sterke kritiek op het socialisme en het kapitalisme. De paus pleit voor een minimumloon, de rechten van de arbeiders, het oprichten van werknemersorganisaties en

verwerpt de klassenstrijd. Paus Leo legde de grondslag voor wat later de voorkeursoptie voor de armen zou gaan heten.

Quadragesimo Anno (over de reconstructie van de sociale orde) 1931, paus Pius XI – Ter gelegenheid van de 40ste verjaardag van Rerum Novarum, gaat deze encycliek in op de nieuwe omstandigheden op het gebied van arbeid en industrialisatie. Daarnaast bevat de encycliek een stevige kritiek tegen het communisme, het ongebreidelde kapitalisme, de klassenstrijd, en de groeiende ongelijkheid. Paus Pius veroordeelt de concentratie van rijkdom en economische macht, en roept op tot een reconstructie van de sociale orde op grond van het subsidiariteitsbeginsel.

Mater et Magistra (Christendom en Sociale Vooruitgang) 1961, paus Johannes XXIII – Deze encycliek kwam 70 jaar na Rerum Novarum uit en beziet de rol van de Kerk als “Moeder en Leraar”, die de wereld heil moet brengen en verbetering in de sociale verhoudingen. De brief bespreekt wetenschap en techniek, en de mogelijkheden die deze bieden voor het verbeteren van het lot van de mensheid. Tegelijkertijd staat de brief stil bij de beperkingen als gevolg van de nieuwe ontwikkelingen en de noodzaak om menselijke vrijheden, inclusief mensenrechten, te beschermen. Paus Johannes liet duidelijk weten dat de groeiende kloof tussen rijke en arme landen hem grote zorgen baarde. Ook was hij ongerust over het lot van de boeren en landelijke streken en de wapenwedloop. De encycliek roept rijkere landen op om arme landen te helpen.

Pacem in terris (Vrede op aarde) 1963, Paus Johannes XXIII - Deze encycliek verscheen twee maanden voor de dood van de paus en was gericht aan alle “mensen van goede wil”, en niet alleen maar aan katholieken. Als reactie op de Cubacrisis (1962) die de wereld tot de rand van een nucleaire oorlog had gebracht riep de paus op tot wereldvrede specifiek door het respecteren van mensenrechten en ontwapening. Ook riep de paus op tot een wereldautoriteit die zou waken over het universele algemeen welzijn.

Populorum Progressio (Over de ontwikkeling van de volkeren) 1967, Paus Paulus VI. Deze encycliek, die paus Benedictus in zijn nieuwe encycliek herdenkt, beziet de economie op wereldschaal en plaatst daarin de zorgen over eerlijk werk, eerlijk inkomen en mensenrechten. Paus Paulus VI meent dat ‘ontwikkeling’ het nieuwe woord voor ‘vrede’ zou moeten worden. Ook vraagt hij aandacht voor de onrechtvaardige structuren die tot ongelijkheid leiden en bepleit hij nieuwe internationale en sociale verbanden.

Laborem Exercens (Over de menselijke arbeid) 1981 – Paus Johannes Paulus II – Deze encycliek viert de 90ste verjaardag van Rerum Novarum. Ze pakt een aantal oude thema's weer op en benadrukt het belang van arbeid boven kapitaal. Paus Johannes Paulus spreekt ook over gehandicapte werknemers, migratieproblemen, materialisme en de spiritualiteit van werken.

Sollicitudo Rei Socialis (Over de sociale zorg van de Kerk) 1987, paus Johannes Paulus II – Deze encycliek herdacht de 20ste verjaardag van Populorum Progressio en stelde het solidariteitsbegrip centraal. Ook bevatte de encycliek stevige kritiek op het Oost-West denken dat door de Koude Oorlog de aandacht voor de arme landen weg leek te drukken.

Centesimus Annus (de honderdste verjaardag) 1991, Paus Johannes Paulus II. Deze encycliek keek terug op 100 jaar geschiedenis van de Sociale Leer en vooruit naar de nieuwe uitdagingen na de val van het communisme. Wat zijn goede morele grondslagen voor de economie, welke voor en nadelen kleven er aan het marktsysteem? Wat is de verantwoordelijkheid van het bedrijfsleven, wat zijn de taken van de overheid?

Compendium van de sociale leer van de kerk (2004), pauselijke raad voor rechtvaardigheid en vrede – bevat een uitgebreide introductie en een overzicht van de sociale leer op belangrijke thema's geordend.

Deus Caritas Est (God is liefde) 2005, Paus Benedictus XVI – De eerste encycliek van de paus waarin hij de band tussen de liefde voor God en de liefde voor de naaste benadrukte. Paus Benedictus stelt dat de Kerk de naastenliefde, net als het Evangelie en de sacramenten, nooit uit het oog mag verliezen. De liefde voor de armen staat centraal in het katholieke leven.

Caritas in Veritate (2009), Paus Benedictus XVI – Al verwacht vanaf 2007 gaat deze nieuwe encycliek in op de grote thema's van Populorum Progressio, en stelt daarin dat de brief uit 1967 de "Rerum Novarum" was voor onze tijd. Veel aandacht voor ethische vragen in de hedendaagse economie, rechten en plichten, en de zorg voor de schepping.

Handout 2:

Uittreksels uit Caritas in Veritate over Rechten

Het recht op voedsel, evenals het recht op water, speelt een belangrijke rol bij het verwerven van andere rechten, bovenal het fundamentele recht op leven. (27)

Openheid voor het leven vormt de kern van de ware ontwikkeling... Als rijke volken de ontvankelijkheid voor het leven koesteren, kunnen ze de... goede handelingen met het oog op een moreel gezonde en solidaire productie bevorderen, met eerbiediging van het grondrecht van ieder volk en iedere mens op leven.(28)

Als het recht op leven en op een natuurlijke dood niet geëerbiedigd wordt, als conceptie, zwangerschap en de geboorte van de mens op kunstmatige wijze plaats hebben, als embryo's worden opgeofferd voor onderzoek, dan verdwijnt uiteindelijk het begrip "menselijke ecologie", en daarmee het begrip "ecologie van het milieu", uit het algemeen bewustzijn. (51)

In veel gevallen is armoede het resultaat van de *schending van de waardigheid van de menselijke arbeid*, zowel omdat de mogelijkheden ervan beperkt zijn (werkloosheid, onvoldoende werkgelegenheid) alsook omdat "de rechten die er uit voortvloeien, vooral het recht op rechtvaardig loon en sociale zekerheid voor de arbeider en zijn gezin, minder gewaardeerd worden". (63)

Vaak kan samenhang worden vastgesteld tussen de aanspraak op het recht op overvloed, en zelfs op overtreding en ondeugd, in de welvarende samenlevingen, en het gebrek aan voedsel, drinkwater, onderwijs of medische basiszorg in sommige onderontwikkelde delen van de wereld, zoals aan de rand van grote wereldsteden. De samenhang bestaat daaruit dat de individuele rechten, als die van een zingevend kader van plichten worden losgemaakt, krankzinnig worden en leiden tot een praktisch grenzeloze en alle criteria ontberende spiraal van eisen. (43)

Uittreksels uit Caritas in Veritate over Plichten

“De feitelijke solidariteit van alle mensen brengt voor ons niet alleen voordelen mee, maar legt ons ook verplichtingen op”. Veel mensen matigen zich tegenwoordig aan dat ze niemand iets verschuldigd zijn, behalve zichzelf. Ze denken dat ze alleen rechten hebben en hebben het er dikwijls erg moeilijk mee een verantwoordelijkheid voor hun eigen en de integrale ontwikkeling van anderen te laten rijpen. (43)

De naastenliefde is des te doeltreffender, naarmate men zich meer inzet voor een algemeen goed, dat iemand ook daadwerkelijk nodig heeft. Iedere Christen is geroepen tot deze naastenliefde, op de wijze van zijn roeping...(7)

Bij het begrip van rechten en plichten aangaande ontwikkeling moet ook rekening worden gehouden met de onderling samenhangende problemen wat betreft de bevolkingsgroei... Moreel verantwoordelijke openheid voor het leven is een sociale en economische rijkdom. Grote naties hebben zich, mede dankzij het grote aantal en de bekwaamheden van hun inwoners, op kunnen werken uit armoede... Met het oog hierop worden staten opgeroepen politieke maatregelen te treffen die de centrale positie en de integriteit van het op het huwelijk van een man en een vrouw gebaseerde gezin, “de eerste, levenskrachtige cel van de maatschappij”, te bevorderen, door ook verantwoordelijkheid te nemen voor de economische en financiële problemen, met eerbiediging van het op relatie berustende karakter ervan. (44)

Het thema van ontwikkeling is vandaag de dag sterk gebonden aan de verplichtingen die voortkomen uit de *relatie van de mens met het natuurlijke milieu*. Het milieu is een gave van God aan alle mensen. De omgang ermee vormt voor ons een verantwoordelijkheid jegens de armen, de toekomstige generaties en de gehele mensheid... Onze plichten ten opzichte van het milieu zijn verbonden met de plichten die wij tegenover de mens op zich en met betrekking tot anderen hebben. Men kan niet de ene plicht eisen en de andere wegdrukken. (48, 51)

De internationale gemeenschap heeft de onontkoombare opgave om met institutionele middelen paal en perk te stellen aan de exploitatie van niet-hernieuwbare hulpbronnen, en daarbij ook de arme landen te betrekken, om samen met hen plannen voor de toekomst te maken... Deze verantwoordelijkheid geldt wereldwijd, want die betreft niet alleen energie maar de gehele schepping, die wij niet uitgeput aan de nieuwe generatie mogen nalaten. (49, 50)

Noodzakelijk is een waarachtige verandering van gezindheid, die ons aanspoort tot het aannemen van *nieuwe levenswijzen*, “waarin het zoeken naar het ware, het schone en het goede en de gemeenschap met andere mensen de elementen zijn voor een gezamenlijke groei, die de keuzen bepalen wat betreft consumptie, sparen en de investeringen”. Iedere beschadiging van burgerlijke solidariteit en vriendschap schaadt het milieu, zoals anderzijds milieuschade ontevredenheid in sociale betrekkingen veroorzaakt. (51)

Het is de mens toegestaan een *verantwoordelijk rentmeesterschap over de natuur uit te oefenen*, om deze te beschermen, te gebruiken en ook op nieuwe manieren en met geavanceerde technologieën te cultiveren, zodat zij de bevolking die haar bewoont waardig onderdak en voedsel kan verschaffen. Er is op onze wereld voor iedereen plaats; hier moet de gehele familie van de mensheid de noodzakelijke hulpbronnen vinden, om met de hulp van de natuur zelf – het geschenk van God aan Zijn kinderen – en met de inzet van eigen werk en vindingrijkheid, waardig te leven.
(50)